

چهره دانشگاه اسلامی مطلوب

● دانشگاه اسلامی: سپاسگذاریم از اینکه وقتتان را در اختیار ما قرار دادید. به عنوان اولین سؤال، با توجه به نقش محوری دانشگاهها در جامعه ما، می‌خواستیم تعریف جنابعالی را از دانشگاه اسلامی بدانیم؟

□ دکتر فرهادی: به طور کلی وقتی ارزشهای اسلامی بر نگرش و رفتار محیط و یا جامعه‌ای حاکم باشد، ما آن محیط و یا جامعه را اسلامی می‌دانیم؛ در مورد دانشگاه نیز همین طور است. حال این ارزشهای اسلامی چیست و در کدام ارکان دانشگاه باید حاکم باشد، توضیح می‌دهم.

سه رکن اصلی دانشگاه عبارتند از: آموزش دهنده یا استاد، آموزش گیرنده یا دانشجو و آنچه آموزش داده می‌شود یا محتوای آموزش. علاوه بر اینها، عوامل دیگری نیز وجود دارند. از جمله، هدف آموزش و برنامه آموزشی، فضای آموزشی و بخش اداری، فعالیتهای فوق برنامه، عوامل پرورشی و رفاهی و در نهایت اثرات دانشگاه بر جامعه و بالعکس و نیز جریان انقلاب فرهنگی و نقش دانشگاهها در تداوم آن.

حال چنانچه ارزشهای اسلامی در این ارکان و عوامل حاکم باشد، دانشگاه اسلامی است. در رأس ارزشهای اسلامی، اعتقاد به حق و عدالت و پایبندی به آن است. این اعتقاد، هدف و رفتار استاد و دانشجو را تعریف و ترسیم

می‌کند و روابط بین آنها را تنظیم می‌نماید. داشتن تفکر و ایمان مذهبی و پایبندی به دستورات دینی در عناصر دانشگاهی، هر یک اصلی کلی است، اما معنایش این نیست که صرفاً با گزینش عناصر دانشگاهی، دانشگاه اسلامی می‌شود، بلکه باید مجموعه عوامل در جهت تقویت تفکر و ایمان مذهبی و اجرای بیشتر دستورات دینی بکار آیند، به طوری که پذیرش افراد در دانشگاه و فارغ التحصیل شدن از دانشگاه، علاوه بر کسب علم و فضیلت علمی با کسب فضائل اخلاقی و معنوی نیز همراه باشد. در بخش محتوای آموزش، اگر چه در عموم دانش‌های ریاضی و غالب موضوعات طبیعی، تفاوتی میان نگرش اسلامی و غیر اسلامی وجود ندارد، اما با این حال، حتی در همین بخش نیز تنظیم محتوای آموزشی می‌تواند متأثر از جنبه‌های آموزشی اسلام باشد، به طوری که نهایتاً توحید را القاء کند و نه مادیگری را و در علوم تجربی به ویژه پزشکی، بایستی با نگرش اسلامی و الهی به انسان توجه شود و محتوای دروس بر این باور تغییر کند.

در علوم فکری و انسانی نیز، البته محتوای آموزشی باید دیدگاه‌های اسلامی را به طور محکم و مستدل در کنار سایر دیدگاه‌های رایج علوم امروز دنیا مطرح بنماید، به طوری که نه براساس القای یک جنبه تفکرات اسلامی بلکه

براساس قدرت اثباتی آنها، دانشجو به آنها متمایل شده و آنها را بپذیرد. به طور کلی ما به این نکته نیز باید توجه داشته باشیم که وجود دانشگاه‌هایی در کشور اسلامی ایران با کیفیت علمی بالا، هنگامی که بتوانند بر توسعه و تعمیق علوم بیفزایند، خود به خود ارزشهای اسلامی را ترویج خواهند کرد.

در رابطه با هدف دانشگاه و آموزش، ما نمی‌توانیم این واقعیت را نادیده بگیریم که برای بسیاری از افراد، دانشگاه محل کسب دانش و اعتبار اجتماعی به منظور تسهیل و ارتقاء امور معیشتی است. با این حال، باید ارتقاء دانش با هدف کمال انسانی و درک و بهره‌مندی بیشتر از خلقت خالق هستی وجه غالب اهداف آموزشی را تشکیل دهد و نهایتاً سیر الی الله را در افراد تقویت و تکمیل نماید.

● دانشگاه اسلامی: جناب آقای فرهادی، جنابعالی در بحث اسلامی شدن دانشگاهها، بر برخی عوامل و نیز ضرورت تغییرات ساختاری دانشگاهها تأکید داشته‌اید. از سویی، برخی یکی از لوازم تحقق این امر را تحول در شکل و ظاهر دانشگاهها می‌دانند. جناب عالی در این مورد چه نظری دارید؟

□ دکتر فرهادی: البته به لحاظ شکلی نیز لازمست ارزشها و شئون اسلامی در ظواهر افراد و روابط آنها و نیز فضاهای آموزشی حاکم باشد، اما نباید

◀ جایگاه اسلامی کردن دانشگاهها، شورای عالی انقلاب فرهنگی است. متأسفانه عناصر اصلی این شورا به شدت درگیر کارهای اجرایی هستند و با فرصت کمی که دارند امکان ورود به عمق مباحث برای آنان وجود ندارد.

صرفاً به سراغ آسانترین و نمایانترین وجهی که می‌توان اصلاحات را در آن به وجود آوریم، برویم و عملاً هدف اصلی را فراموش کرده و وجهه آن را تنزل دهیم و ناخواسته موجب بروز مقاومت‌هایی در مقابل این هدف مقدس شویم.

در بُعد مسائل پرورشی و فوق برنامه، معطوف داشتن توجه دانشجویان به دردهای اجتماعی و رنج‌های طبقات محروم و به طور خلاصه سیاسی شدن دانشجویان، فی‌نفسه هدفی در جهت اسلامی کردن دانشگاهها تلقی می‌شود، چراکه فعالیت دانشجوی مسلمان آرمان‌گرا چیزی جز حاکمیت ارزشهای اسلامی را به دنبال نخواهد داشت.

نکته قابل ذکر در این راستا این است که دانشگاه‌ها نمی‌توانند همچون جزیره‌ای جدا از بدنه کل نظام اسلامی حرکت کنند و تمامی تلاش به اسلامی کردن آنها معطوف گردد. وقتی دانشگاه اسلامی به طور کامل تحقق خواهد یافت که سایر دستگاههای دولتی و غیر دولتی و آموزشی و نهادها و ارگانها و آحاد مردم، فرامین و احکام اسلامی را در حوزه فعالیت رسمی خود به اجرا درآورده و محیطی کاری خود را اسلامی نمایند و در یک جمله بهترین تعریفی را که می‌توان برای دانشگاه اسلامی ارائه نمود، امام بزرگوارمان (ره) بیان فرموده‌اند که: «ما می‌خواهیم یک جمعیت نورانی پیدا کنیم. یک قشر نورانی، که وقتی وارد می‌شود در یک دانشگاهی، عملش نورانی، علمش، اخلاقش نورانی، همه چیزش نورانی و الهی باشد».

● دانشگاه اسلامی: پس از تعریف دانشگاه اسلامی و نیز بر شمردن عوامل

و ضرورتها برای رسیدن به این مهم، بحث اولویت‌ها مطرح می‌شود. جناب عالی اولویت اول در برنامه کوتاه مدت اسلامی کردن دانشگاهها را در چه عواملی می‌دانید؟

دکتر فرهادی: به نظر من اولویت اول، روشن کردن هدف برای مسئولین و دست اندرکاران این امر است، یعنی ابتدا باید بحث‌های مبنایی و اصولی در این زمینه در دستور کار قرار گیرد و چهره دانشگاه اسلامی مطلوب ترسیم شود. متأسفانه اکنون دیدگاهها و برداشت‌های کاملاً متفاوتی در این زمینه وجود دارد و بعضاً مسائل سیاسی نیز در آنها تأثیراتی دارد که اصل موضوع را تحت الشعاع قرار می‌دهد.

لذا، به نظر من، اولویت اول، بحث و همدلی دست اندرکاران امر اسلامی کردن دانشگاههاست و به نظر من، جایگاه این بحث نیز شورای عالی انقلاب فرهنگی است. متأسفانه عناصر اصلی این شورا به شدت درگیر کارهای اجرایی هستند و با فرصت کمی که دارند، امکان ورود به عمق مباحث برای آنان وجود ندارد. با این حال، باید به این موضوع اهمیت داده شود و در جلسات اصلی شورا به قدر کافی مورد بحث و تفاهم قرار گیرد. خوشبختانه رئیس جمهور محترم که ریاست شورا را بر عهده دارند، از متفکران اسلامی و نیز از صاحب‌نظران در مسائل دانشگاهی هستند و به خوبی می‌توانند چنین بحثی را در شورا هدایت کنند. برنامه قابل ارائه در کوتاه مدت این است که ابتدا باید ظاهر و یا بهتر بگوئیم چهره دانشگاهها اسلامی شود و برای این کار برنامه‌هایی نیز وجود دارد که بعضاً نیز عمل شده است و فهرست وار بخشی از آن بیان می‌گردد:

الف - رشد و تعالی اعتقادات و افکار اسلامی اساتید موجود، دانشجویان، کارمندان و کارکنان (تزکیه و تعلیم).

ب - تقویت توان علمی، آموزشی و پژوهشی دانشگاهها برای ارتقای دانشگاههای متناسب با شأن جمهوری اسلامی ایران.

ج - توجه به ارتقاء علمی اساتید، دانشجویان و ارزشهای علمی رایج در دنیا. د - تحقق احکام و قوانین اسلامی (احکام شرعی) در تمامی ارکان و آحاد دانشگاه.

ه - تقویت و رشد فعالیت‌های مذهبی، سیاسی و فوق برنامه در دانشگاهها و در واقع سیاسی شدن دانشگاهها در راستای اهداف اسلامی.

ر - توجه به ظواهر بیرونی و درونی دانشگاهها به لحاظ معماری و تزئینات در راستای اهداف اسلامی.

و - توجه به نقش مدیرتها در اسلامی نمودن چهره دانشگاهها به عنوان عناصر اصلی اجرایی در این راستا. موارد دیگری که فعلاً به همین مقدار بسنده می‌کنم.

این برنامه‌ها بعضاً شروع شده و در حال اجرا هستند، ولی ممکن است هدف دار نباشند. لذا، یک حرکت سازماندهی شده و با برنامه‌ریزی و زمان‌بندی مشخص می‌تواند در کوتاه مدت، چهره دانشگاهها را دگرگون نموده و در راستای اهداف بلند مدت زمینه کاری را فراهم آورد. البته هر کدام از موارد فوق، برنامه‌های جزئی‌تری دارد و نحوه اجرای آن نیز طراحی شده که بایستی به اجرا در آید.

● دانشگاه اسلامی: در روند اسلامی

شدن دانشگاه‌ها، اولویت در برنامه دراز مدت مزبور چیست؟

□ دکتر فرهادی: همان طوری که قبلاً بیان شد، اولویت اول نیاز به همکاری و همدلی همه علاقمندان به رشد و تعالی ارزشهای اسلامی و علمی در دانشگاهها به طور کلی و در دانشگاههای علوم پزشکی و مؤسسات خدمات درمانی به طور اخص و بهبود و بالا بردن کیفیت وظایف اصلی و اجرای سریع و دقیق اسلامی نمودن چهره دانشگاه‌هاست که بخشی از برنامه‌های آن بیان شد. در اولویت بعدی، اجرای برنامه‌های ذیل می‌تواند در دستور کار هر دو وزارت فرهنگ و آموزش عالی و نیز بهداشت، درمان و آموزش پزشکی قرار گیرد:

الف - برنامه دگرگونی اساسی در محتوای دروس به ویژه در علوم انسانی و علوم تجربی بر اساس بینش الهی و توحیدی. سبازنگری در شیوه‌گزینش دانشجویه عنوان عنصر اصلی و متغیر دانشگاه‌ها و نیز شیوه تربیت و گزینش استاد به عنوان عنصر اصلی و ثابت دانشگاه‌ها، با توجه به تجربیات موجود در گذشته برای دستیابی به دانشگاه اسلامی.

ج - بازنگری مدیریت‌ها و نظام اداری و تغییرات اسلامی لازم، برای رسیدن به مقصود اصلی یعنی حاکمیت ارزشهای اسلامی و ایجاد فضای مناسب و امن برای رشد و باروری علمی و اسلامی و ...

ه - بررسی اثرات متقابل جامعه بر دانشگاه‌ها و تأثیرپذیری آنها از یکدیگر به ویژه از لحاظ فرهنگی و اقتصادی و موارد دیگر.

برنامه‌های فوق هر کدام خود به چندین موضوع کوچک‌تر قابل تقسیم است، تا بهتر اجرا گردد.

● دانشگاه اسلامی: جناب عالی به عنوان یکی از اعضای شورای عالی

انقلاب فرهنگی، مهمترین اقداماتی را که باید توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی در این راستا انجام پذیرد، بیان فرمایید؟

□ دکتر فرهادی: به اعتقاد بنده، مهمترین اقدام شورایی انقلاب فرهنگی همان طور که قبلاً بدان اشاره شد، اختصاص چندین جلسه کارشناسی برای بررسی اهداف، برنامه‌ها، سیاست‌گذاری و روش‌های اجرایی برنامه‌هایی است که به اختصار بیان شد و نیز، استخراج دستورالعمل‌ها و روش‌های اجرایی و ابلاغ آن به دستگاه‌های ذیربط و خلاصه کلام، اگر قرار باشد دانشگاه‌ها به سمت اسلامی شدن واقعی حرکت نمایند، متولی اصلی این امر که همانا شورایی عالی انقلاب فرهنگی است، بایستی مجدانه اقدام نماید و گرنه وضع در همین حد فعلی باقی خواهد ماند.

● دانشگاه اسلامی: جناب آقای فرهادی، به عنوان آخرین سؤال، مهمترین اقداماتی که توسط وزارتخانه‌های مربوط (فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت و درمان) باید انجام پذیرد، کدام است؟

□ دکتر فرهادی: ما در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در حقیقت از دو بخش دانشگاهی و بهداشتی - درمانی برخورداریم و در هر دو بخش هم، موضوع اسلامی شدن مطرح است.

در بخش بهداشتی - درمانی، ما از سالها قبل بحث انطباق را داشته‌ایم که در واقع شروع به اجرای بخشی از برنامه‌هایی که تحقق احکام شرع مقدس در محیط‌های بیمارستانی و دانشگاهها می‌باشد، کرده‌ایم و در این رابطه نیز کمیته‌هایی تشکیل و برنامه‌ریزی‌هایی انجام شده است و در بخش‌هایی نیز به طور نسبی وارد مرحله اجرا شده‌ایم. در

این بخش، هدف انطباق تنظیم روابط درمانی بین پزشک و بیمار براساس احکام شرع و نیز ایجاد تغییراتی در برنامه‌ها و فضاهای درمانی برای بهبود امکان اجرای دستورات شرعی اسلام است. تربیت نیروی انسانی مورد لزوم نیز از جمله برنامه‌های این طرح بوده است و خوشبختانه به لحاظ نیروی انسانی، مشکلات کار به نحو چشمگیری در حال کاهش است. البته هنوز انطباق کامل موازین شرعی با برنامه‌های پزشکی، نیاز به برنامه‌ریزی‌هایی دارد که تربیت نیروی انسانی همگن از اهم موارد آنست که شروع شده و مدتها زمان لازم دارد.

در بخش دانشگاهی، طبعاً باید با وزارت فرهنگ و آموزش عالی همکاری کنیم. ابتدا بایستی در شورای عالی انقلاب فرهنگی برنامه‌های کلان کسار، تدوین و تصویب شده و وزارتخانه‌ها وارد روشهای اجرایی و عملی آنها بشوند تا بحث اسلامی شدن واقعی دانشگاهها که یک مقوله فرهنگی است و تحولات فرهنگی، خود نیاز به بسترسازی مناسب توسط نیروهای فرهنگی جامعه دارد، بیش از پیش به طور جدی مطرح گردد و اقشار دانشگاهی به خصوص اساتید و دانشجویان مسلمان و انقلابی برای تحقق آن به طور همه جانبه قیام نموده و با یاری و مساعدت نهادهای نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها، کمر همت برای زمینه‌سازی و اجرای کامل برنامه‌ها ببندند تا انشاء... در زمانی نه چندان دور ما شاهد تحول اساسی در دانشگاهها باشیم.

● دانشگاه اسلامی: مجدداً از اینکه جنابعالی وقتتان را در اختیار ما قرار دادید، متشکریم. امید است در تحقق بخشیدن به برنامه‌های مهم و ارزنده‌ای که اشاره کردید، موفق و مؤید باشید.